

שימוש בתאריך לועזי

ישי בן דוד ואביעד חזני

במשך שנות הגלות, היחס וההבדל בין היהודים לשכניהם הגויים היה מובן מאליהם. אולם, מאז שובנו לארץ הועמה הבחנה זאת, ורבים נמשכים אחרי הנצרות ותרבותה, בלא יודעים. נושא כאוב שכמעט ולא מודעים אליו הוא השימוש הנפוץ בתאריך ה"לועזי", ואנו מקווים שמאמר זה יועיל לחידוד נקודה זאת, והיה זה שכרנו. נחלקו הפוסקים האם מותר להשתמש בתאריך לועזי בכתיבת מכתבים וכדומה. ישנם כמה טעמים לאסור את השימוש בתאריך זה, ומובאים בפוסקים מספר דחיות לטעמים אלו. במאמר זה נסכם בעז"ה את השיטות העיקריות בנושא, ונביא בס"ד כמה טעמים ודחיותיהם. ה' יצילנו מכל מכשול וטעות, ויאיר עינינו במאור תורתו אכי"ר.

טעם א' – "ובחוקותיהם לא תלכו"

בשו"ת "יפה ללב" (חלק ה' יו"ד סימן קע"ח) כותב שבכתיבת תאריך לועזי יש משום "ובחוקותיהם לא תלכו". ואע"פ שאין ראיה לדבר, זכר לדבר מפסיקתא (פסיקתא בלק) "ובגויים לא יתחשב – אין ישראל מחשבונם של גויים". הגר"ע יוסף שליט"א (יביע אומר ח"ג יו"ד סימן ט') דוחה טעם זה, מכיוון שאין המטרה בכתיבת תאריך לועזי לספור כמו הנוצרים, אלא לכתוב את התאריך המפורסם, ולכן אין בזה משום "ובחוקותיהם לא תלכו". דחייה נוספת מביא הגר"ע ממה שכתב מהר"יק (שו"ת מהרי"ק שורש פח) והביאו בב"י (סימן קע"ח), שאיסור "ובחוקותיהם לא תלכו" קיים רק בשני אופנים:

א. דבר שהגויים נוהגים בו ללא טעם,¹ ומכיוון שכך, העושה כן מראה שהסיבה שהוא עושה מעשה זה היא מכיוון שכך עושים עכו"ם.

¹ "חוק" משמע דבר שאין בו טעם, ועיין רש"י ורמב"ן ויקרא יט, יט.

ב. בדבר שהוא דרך פריצות שחץ וגאווה.

מכיוון שכתובת תאריך לועזי לא נעשית משום שכך נוהגות האומות, אלא מטעמי נוחות שתאריך זה יצא טבעו בעולם, לכן אין כתיבתו דבר תמוה, ואין לאסור משום "ובחוקותיהם לא תלכו".

הרב משה שטרן בשו"ת "באר משה"² דוחה את דברי הגר"ע יוסף שכתב שלא שייך כאן האיסור של "ובחוקותיהם לא תלכו", ומביא את הרמ"א (קעה, א) האומר שמלבד של רופאים גויים מותר אף לישראל ללבוש מפני שטעמו ידוע – להראות שהוא רופא ומקבל מזה ממון וכבוד. וכותב שם שאף מהרי"ק דיבר על מקרה כזה, אולם בשאר עניינים של האומות כגון חוכמות חיצוניות אסור משום חוקות הגויים, וכן כתב ה"דרכי תשובה" בשם הרשב"א.³ והביא בשם המהר"ם שיק שאסור לקרוא ליהודי בשם של גוי משום חוקות הגויים, ושהוא כלול באיסור "ואבדיל אתכם מן העמים", ומדבריהם משמע שאף תאריך לועזי הוא בכלל חוקות הגוי.

טעם ב' – "ושם אלוהים אחרים לא תזכירו"

מהר"ם שיק (שו"ת יו"ד סימן קע"א) כותב שבכתובת תאריך לועזי עוברים על האיסור "ושם אלוהים אחרים לא תזכירו".

המהר"ם שיק כתב זאת בתשובה לגבי אדם שכתבו על מצבתו תאריך לועזי, וז"ל: "וזה עבירה כפולה ומכופלת, דמספר החודשים שלהם אינו מכוון למניין בני ישראל. ומה שסיימו במספר השנים למניין הנוצרי, לדעתי זה איסור דאורייתא, ואמרו חז"ל (סנהדרין סג.) "שם אלוהים אחרים לא תזכירו" – שאסור לומר לחבירו המתן לי בצד ע"ז פלונית... והמונה במספרם נראה לפענ"ד שעובר משום האיסור ההוא וכו'".

הגר"ע יוסף שליט"א⁴ דוחה טעם זה משתי סיבות:

א. אין מניין זה לשם "אותו האיש", דמוכח בגמרא שישו הנוצרי חי בזמן ר' יהושע בן פרחיה, בערך 110 שנה לפני ספירת הנוצרים. וגם לסוברים שהיו שתי "דמויות ישו"

² חלק ח' סימן יט. וכן בכל פעם שנזכיר את דבריו כוונתנו למקור זה אא"כ נציין אחרת.

³ מדובר שם על חוכמות כפריניות המנוגדות לתורה.

⁴ יביע אומר ח"ג יו"ד סימן ט', ובכל פעם שנזכיר את דברי הרב במאמר, כוונתנו למקור זה.

שונות, עכ"פ המניין מתחיל ארבע שנים אחר הולדתו, וכן כותבים אף ההיסטוריונים הגויים⁵. כעין דברים אלו כתב גם ה"ציץ אליעזר" (חלק ח' סימן ח').

ב. כל האיסור הוא רק כשקורא לע"ז בשם אלוהות, אבל בדבר שלא נשמע כאדונות ואלוהות – מותר (ספר יראים סימן ע"ה).

ולאילו שרצו להביא ראיה מדברי "גט פשוט" שכתב (קכ"ז סוף ס"ק ל"ו וז"ל: "ואפילו באיגרות חול יש להיזהר שלא יכתבו אלא לבריאת העולם, לאפוקי ממה שראינו מאנשים מחו"ל שכותבים כמניין הנוצרים בשמות החדשים ובמניין השנים, ואין נכון לעשות כן", כותב הגר"ע יוסף שאין כאן ראיה, שהרי ה"גט פשוט" נוקט בלשון "יש להיזהר", ומשמע שאין בכך איסור דאורייתא אלא הנהגה טובה בעלמא.

ה"ציץ אליעזר" אומר שניתן לפרש את דברי המהר"ם שיק שכתב: "ומה שסיימו במספר השנים למניין הנוצרי לדעתי זהו איסור דאורייתא", שלא דיבר אלא במקום שכותב במפורש את המילים "לספירת הנוצרים", אבל אם לא כותב כך במפורש יתכן שהמהר"ם שיק יתיר.

במקום אחר הוא מוסיף (ציץ אליעזר חלק ט' סימן יד) שידוע שמפשוטות דברי המהר"ם שיק לא משמע כן, ואעפ"כ כיון שאפשר לדקדק מדבריו כך, לא מוכח מדבריו לאסור.

ולסיבה הראשונה, עדיין צריך ביאור הרי גם אם אליבא דאמת אין הספירה ללדת אותו האיש שר"י, הרי העולם חושבים שספירה זו היא להולדתו, ולכן יש לאסור לכתוב תאריך לועזי?

לשאלה זו מובאים שני תירוצים:

א. הגר"ע יוסף כותב לשיטתו, שמכיוון שאין אנו מכוונים כנגד אותו האיש אלא מטעמי נוחות לכתוב המניין המקובל, אין איסור.

ב. ה"ציץ אליעזר" כותב, שמכיוון שאין המניין מכוון כנגד "אותו האיש" ואין אנו מזכירים שם עבודה זרה, אע"פ שהגויים חושבים כן, הרי דברים שבלב שקיימא לן שאינם דברים.

⁵ עיין סוטה מ"ז, סנהדרין י"ז, ספר הקבלה לראב"ד עמוד מ"ג, ספר האשכול עמוד י"ח, ובספר "זרמים וכתות ביהדות" מעמוד 324 והלאה. והחולקים עליהם הגהות יעב"ץ ע"ז עמוד י"ז, וסדר הדורות ג"א תק"ס, ואכמ"ל.

ה"באר משה" תמה על מה שכתבו הגר"ע יוסף והציץ אליעזר, שאין המניין להולדת אותו האיש, ואומר שאמנם ספירת הנוצרים היא ארבע שנים לאחר הולדת אותו האיש אבל הם סופרים כך משום שלפי הבליהם בשנה זו נטה מהיהדות, ומכיוון שכך למנות לשנה זו זה יותר חמור. גם אם נאמר שמניין זה טעות הוא, כיצד נעזוב באר מים חיים שהוא מניין היהדות, לחצוב בארות נשברים אשר לא יכילו המים, שוודאי כוונתם לספור לפי "אותו האיש", וזהו היפך האמונה.

עוד כתב, שמה שדייק ה"ציץ אליעזר" בדברי המהר"ם שיק שכל האיסור הוא רק כשכותב "לספירת הנוצרים" תמוה מאוד, ומעיד שבהונגריה גם המשכילים שרשמו תאריך לועזי על מצבותיהם, לא רשמו את המילים "לספירת הנוצרים" לאחריו. ה"ציץ אליעזר" משיב, כאמור, שאע"פ שכך משמע בפשטות, אפשר לדייק אחרת במהר"ם שיק.

טעם ג' – מניינו הוא עיקר האמונה

החת"ס בספרו תורת משה (פרשת בא ד"ה החודש הזה לכם) כותב וז"ל: "זוה תוכחת מוסר שנכתוב בהמכתבים וכדומה יום ראשון בשבת, וחודש ראשון, להעיד על בריאת שמים וארץ בששת ימים וינח ביום השביעי, ועל יציאת מצרים, ולא ח"ו כמספרם של אומות העולם". ועוד הוסיף בדרשותיו (דרשות ח"א צג ג') שמנינו מעיד על בריאת העולם, וז"ל: "ולא כחדשים מקרוב באו, שמונים לימי לידת משיחם של נוצרים, הלא יבושו בית ישראל על תמורה זו". ובמקום אחר (ח"ב שטו ב') מביא שהכותב למניין הנוצרים ככותב וחותם על עצמו שאין לו חלק באלוקי ישראל, אוי להם כי גמלו לנפשם רעה ובתורת ה' מאסו.

הגר"ע יוסף כותב בשם **הכל בו** (הלכות אבלות ח"ב עמוד קמ"ז), שהחת"ס חזר בו לאחר שראה שאין זה המניין האמיתי ללידת "אותו האיש", ומוכיח זאת מאגרותיו של החת"ס (אגרות סופרים עמוד ק"ה) שחתם "8 בנובמבר 1821", ועי' עוד בשו"ת חת"ס (ח"א אהע"ז סימן מג) שכתב שם מנין לועזי.

ה"באר משה" מאריך לדחות דבר זה, ואומר שהחת"ס לא חזר בו וחלילה מלומר דבר זה, והמכתב שבו כתב תאריך לועזי היה מכתב שנשלח למלכות ומשום כך כתב תאריך

לועזי. ומה שמובא מהשו"ת היה רק תיאור מקרה, ובכל אופן לאחר איגרות אלו כתב בדרשות שאסור לכתוב תאריך לועזי.

בשו"ת **"הלל אומר"** (וי"ד ס"ה) כותב וז"ל: "ואם בחו"ל יצא הגאון הק' הזה (החת"ס) בדברים חוצבים להבות אש נגד התאריך הזה, כ"ש בא"י במדינת ישראל ח"ו לנו לטמא זכרון קודש שלנו, הזמן היקר לנו, בתאריך נבזה כזה". אפשר לבאר לשיטת **הגר"ע יוסף** שכיוון שמניין זה אינו לספירת הנוצרים ממילא אין איסור, וכל מה שכתב החת"ס היה מפני שחשב שזה מניין ללידת "אותו האיש" שר"י.

טעם ד' – מפני שנראה כהודאה בטעותם

בשו"ת **"הלל אומר"** מביא טעם נוסף ע"פ דברי המהרש"א (תענית כ"ז: ד"ה "מפני הגויים"), שאנשי המשמר לא היו עושים מלאכה ביום תעניתם, ולכן לא קבעו תענית ביום א', שחששו שיאמרו הגויים שגם אנשי המשמר מחזיקים את יום א' כיו"ט ולכן לא עושים בו מלאכה, "ולמה לא נחשוש אנן למה יאמרו הגויים קשה יראתם, וסימן לדבר שעמ"י מונה ללידת משיחם", והוסיף שמטעם זה נזהרים מלהתחתן ביום א'⁶, ולא מצאנו בשו"תים אחרים התייחסות לטעם זה.

עדיפות בכתיבה

במקרה בו נצרך האדם מסיבות שונות להשתמש בתאריך לועזי, נחלקו הפוסקים באיזה אופן יש לכתוב.

הגר"ע יוסף שליט"א כותב שאע"פ שלשיטתו מותר לכתוב תאריך לועזי, עדיף לעשות כן בשמות החודשים ולא במספרים, כיוון שכשאנו מונים חודש ראשון, שני וכו' אנו מונים חודשים מיציאת מצרים, כמאמר הכתוב: "החודש הזה לכם ראש חודשים", ומוכיח דבריו מהרמב"ן (שמות יב', ב' ד"ה "החודש הזה לכם").

הגר"מ אליהו שליט"א הורה (בדברים שבע"פ) כ**הגר"ע יוסף**, שבמקרה הצורך עדיף לכתוב בשמות החודשים ולא במספרים.

⁶ ולעניין נישואים ביום א' בימינו, רוב ככל הפוסקים אומרים שאין לחוש למנהג זה ואכמ"ל

ה"ציץ אליעזר" חולק ואומר שעדיף למנות במספר החודשים ולא בשמותיהם, כיוון ששמות החודשים הם שמות אלילים וע"ז גמורים.

ה"באר משה" וה"ציץ אליעזר" כותבים עוד שאפילו במקרה הצורך – עדיף לכתוב את מספר החודשים ולא את השנים, ואם אי אפשר שלא לכתוב את השנים יש לכתוב רק את שתי הספרות האחרונות (לדוגמא בשנת 1234 יש לכתוב 34).

עוד מוסיפים הפוסקים הנ"ל, שכשכותבים תאריך לועזי – הרצוי ביותר הוא לכתוב לידו את התאריך העברי, כדי להראות שאין אנו מונים למניין הנוצרי, אלא כותבים אותו רק מהכרח. אך אם לא ניתן לכתוב את התאריך העברי, יש לכתוב ליד המניין הלועזי "למנינם" או "למנהג הנהוג" וכדו', ובוודאי שאין לכתוב "לספירת הנוצרים" דהוי כמודה בטעותם.

מסקנות להלכה

בשו"ת "יין הטוב" (חלק א"ח סימן ח') לראש"ל הרב יצחק ניסים זצ"ל כותב לאסור משני הטעמים הראשונים, ומביא את דברי הגר"מ מלכי⁷ שעל דבר זה נאמר "עבר עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר". ואם תאמר הרי אנחנו בגלות ועסקינו מעורבים בין האומות – על זה נאמר "ישראל הדדים בחו"ל עובדי ע"ז בטהרה", ומוסיף שבמקום שאין צורך, חל איסור אף לומר לגוי לספור למניין זה.

הגר"ע יוסף שליט"א מתיר לכתוב תאריך לועזי, אולם אומר ש"מהיות טוב אל תקרי רע" וכשיש אפשרות יש למנות במניין העברי, וכן הורה בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סימן תת"ל) ועיין עוד בסיפור שהביא.

ה"באר משה" אוסר מכל הטעמים הנזכרים, ואומר שהמונה במניין הנוצרי הוא בכלל "ובתורת ה' מאסו", אמנם הוא מודה שבמצב של הכרח ניתן לכתוב תאריך לועזי בתנאים שהזכרנו למעלה.

ה"ציץ אליעזר" כותב שבמקום הכרח כגון במסחר וכדומה, מותר לכתוב תאריך לועזי ובתנאים הנזכרים לעיל.

⁷ הגאון הרב רפאל מרדכי מלכי, רב ופרנס בירושלים לפני כ-300 שנה.

הרצ"ה קוק זצ"ל כותב במספר מקומות⁸ שיש איסור למנות במניין הנוצרים. באחד המקומות (הד המועצה הדתית ירושלים אב תשט"ז) כותב: "אביע את צערי ותמהוני על כי בראש החוברת מוזכרת ספירת הדת הנוצרית להולדתו של "אותו פושע ישראל שעשאוהו נוכרים ע"ז" (לשון ק' של אאמו"ר זצ"ל) ובקרבת מקום לדברי קודש שלו, ובכלל, הלא יש בזה משום "לא תזכירו" ו"לא ישמע על פיד" ומשום חרפה דתית ולאומית של המשך עול הגויים על צווארנו".

ישנם פוסקים נוספים⁹ שמתייחסים לנושא ואין כאן המקום להאריך.

סיכום

במאמר זה ראינו מספר חששות בכתיבת תאריך לועזי:

א. משום "ובחוקתיהם לא תלכו" ב. משום "ושם אלוקים אחרים לא תזכירו" ג. מפני שהמניין העברי הוא עיקר האמונה ד. שנראה כהודאה בטעותם.

ראינו מספר דחיות לחששות אלו. ועיקרם: שאין המניין להולדת אותו האיש, וסיבת הכתיבה היא מטעמי נוחות. והמורם מכל האמור הוא, שלכו"ע לכתחילה יש להשתמש בתאריך עברי.

⁸ לדוגמא עיין להלכות ציבור כרוז קס"ט עמוד קנ"א, לנתיבות ישראל ב' מאמר ע"ט וכן מאמרים 99 ו-100, "הצופה" ג' אדר תשל"ב.

⁹ עיין עוד שו"ת "בית דוד" סימן פ', "דרכי תשובה" קמ"ז סק"ה. "אוצר ישראל" חלק ה' עמוד רע"ז, רצ"א. פרי השדה ח"א ס"ג, ובברכת שלמה סוף פרק ה' מהלכות ע"ז ואכמ"ל.

לחזור ולחזור

"דמע תדמע עיני איך שהיה אבא, ר' זאב צ'צ'יק, מלחיב אותנו לשקידת התורה בוגיעה עצומה, אך ורק לעמול בוגיעה ומתינות בדברי הגמרא והראשונים. והעיקר לחזור ולחזור, עשרות פעמים. והיה מרבה לספר לנו הן כמה שזכה לראות במו עיניו, והן כמה ששמע איך שרבו הקדושי החזו"א ז"ע"א, היה יכול לישב שעות ארוכות, ולחזור ללא הרף עשרות עשרות פעמים רק את לשון הגמרא, כשהוא אומר כל מילה במתינות ובדקדוק, ובחשיבה מאמצת. אחת זכורני, איך שקיץ אחד עמד החזו"א הקדוש על רגליו ופנה אל הקיר, ומאחרי מנחה גדולה, עד מעריב, חזר פעם אחרי פעם, כשפלגו זיעה טיהורים נגדים על גילי פניו הטהורים, ומשגן בלי הרף עמוד גמרא במסכת עבודה זרה. ויהי אך גמר את לשון הגמרא של אותו עמוד, מיד החל רבינו לחזור שוב – באותה גיעה נוראה ועצומה – שנית, וכן חוזר חלילה – עד שהגיע זמן קריאת שמע של ערבית."

(אחד מבניו, מתוך הספר 'הדרן עלך' עמ' עא)